

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ:
СИНЕРГІЯ НАУКОВИХ, ОСВІТНІХ
ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ РІШЕНЬ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної
конференції

19 травня 2023 року

У двох томах

Том 1

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)
Є24

Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**.

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**.
Матеріали видано в авторській редакції.

Є24 **Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень** : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – Т. 1. – 790 с.

ISBN 978-617-8263-39-3

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень». У першому томі збірника містяться наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині в умовах повномасштабного військового вторгнення у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їхньому конституційному вимірі, у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики.

Збірник розраховано на наукових та науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)"364""20"(062.552)

ISBN 978-617-8263-37-9 (у 2 т.)
ISBN 978-617-8263-39-3 (т. 1)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

ВІТМАН КОСТЯНТИН МИКОЛАЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри політичних теорій, доктор політичних наук, професор*

ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ РЕГІОНАЛЬНИХ АБО МІНОРИТАРНИХ МОВ

Обрання адекватної моделі етнокультурного життя у тій чи іншій державі багат в чому закладає перспективи розвитку її соціально-політичних відносин, а в деяких випадках – і перспективи збереження і прогресу самої цієї держави.

У 1992 р. було ухвалено Європейську хартію регіональних або міноритарних мов. Філософія Європейської хартії коротко відображена в її преамбулі – це «збереження та розвиток культурного багатства і традицій Європи», елементами яких є «історичні регіональні та міноритарні мови Європи», у межах, що «не повинні зашкоджувати офіційним мовам і необхідності вивчати їх». Принципом Європейської хартії є сприяння та заохочення використання регіональних і міноритарних мов у державному і приватному житті, їх дослідження і вивчення на всіх рівнях освіти (ст. 7). При цьому пропонується диференційований підхід з урахуванням стану кожної з мов, відмінностей між функціонуванням регіональних і нетериторіальних мов та необхідності уникнути шкоди для розвитку офіційної мови (офіційних мов) (ст. 8), «міри розумної можливості» (ст. 10).

Диференційований підхід передбачено також у зобов'язаннях держав щодо виконання Європейської хартії. По-перше, кожна держава у ратифікаційній грамоті може визначити перелік регіональних і міноритарних мов та території захисту регіональних мов у її межах. По-друге, держава може вибирати, які із засобів, спрямованих на використання регіональних і міноритарних мов (Частина III), вона буде використовувати – з урахуванням кількох пропонованих варіантів щодо кожної із сфер захисту і сприяння таким мовам (ст. 2) [1].

Європейську хартію вперше було ратифіковано Верховною Радою України 24 грудня 1999 р. [2]. Але 12 липня 2000 р. Конституційний Суд України визнав цю ратифікацію такою, що втратила чинність, суто через неконституційність процедури ухвалення відповідного закону [3]. Новий Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» було ухвалено у 2003 р. [4].

Концепція державної мовної політики, затверджена указом Президента України у 2010 р., проголосила обов'язковість використання української мови у діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також як мови навчального процесу в державних і комунальних навчальних закладах. Щодо використання мов національних меншин у Концепції проголошено лише забезпечення «вільного і безконфліктного розвитку мовної самобутності національних меншин України» [5].

Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» 2019 р. передбачає обов'язковість використання української мови на всій території держави у різних публічних сферах суспільного життя, й насамперед при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (ст. 1), включно з відповідями на звернення фізичних та юридичних осіб (ст. 13). Лише на території АР Крим акти індивідуальної дії органів державної влади та органів місцевого самоврядування можуть додатково оприлюднюватися у перекладі кримськотатарською мовою як мовою корінного народу України (ст. 13). Мовою освітнього процесу в закладах освіти є українська, але особам, які належать до національних меншин, гарантується можливість здобуття дошкільної та початкової освіти мовою меншини поряд з українською мовою шляхом створення окремих груп і класів; особам, які належать до корінних народів України, гарантується право також на здобуття загальної середньої освіти мовою свого корінного народу поряд з українською мовою; мова корінного народу чи національної меншини може вивчатися як окрема дисципліна за бажанням здобувачів професійної, фахової передвищої та вищої освіти (ст. 21) [6].

Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» 2022 р., який набере чинності у липні 2023 р., передбачає збереження мовної самобутності як індивідуального права всіх осіб, які належать до національних меншин (спільнот) України (преамбула, ст. 5, 13), але визначає ці меншини як «сталі групи громадян України, які... традиційно проживають на території України», об'єднані спільними ознаками, включно з мовою, виявляють прагнення зберегти і розвивати свою самобутність, зокрема й мовну (ст. 1) [7].

Низка статей цього Закону безпосередньо стосується культурних прав представників національних меншин у місцевостях їх «традиційного» проживання, що доповнюється альтернативою: або якщо в певних населених пунктах особи, які належать до національних меншин (спільнот), становлять значну частину населення. У таких населених пунктах написи офіційних назв на вивісках органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, інформація для загального ознайомлення, матеріали передвиборної агітації, виконані державною мовою, можуть дублюватися мовами національних меншин (спільнот) за рішенням відповідних сільської, селищної, міської рад (ст. 10); мови національних меншин (спільнот) за «реальної потреби» можуть використовуватися при наданні топографічної інформації, комунікації з органами влади, в тому числі при наданні екстреної допомоги, що має визначитися спеціальним документом Кабінету Міністрів України (ст. 10).

Закон України «Про корінні народи України» 2021 р. визначає такі народи як автохтонні етнічні спільноти і вказує на їх мовну самобутність, а також містить перелік корінних народів, історично пов'язаних з Кримським півостровом (щодо інших частин держави таких переліків немає): кримські татари, караїми, кримчаки (преамбула, ст. 1). Окрім загального проголошення наявності у корінних

народів колективних прав, їх автономії у вирішенні багатьох питань, зокрема свого культурного розвитку (ст. 2, 3), здійснення державою заходів посиленої підтримки цих народів, зокрема, їх культури (ст. 3), у Законі передбачаються більш конкретні гарантії та права, що можуть стосуватися мов. Зокрема, це «дослідження, збереження та розвиток мов корінних народів України, що перебувають під загрозою зникнення» (ст. 5), участь представницьких органів цих народів у розробці та реалізації державних та регіональних програм щодо їх сталого розвитку «на засадах вільної, попередньої та поінформованої згоди» (ст. 7), обов'язковість консультацій органів виконавчої влади з представницькими органами корінних народів при ухваленні актів і рішень із питань розвитку мов, культури, забезпечення прав корінних народів України на освіту мовою корінного народу, діяльності засобів масової інформації мовами корінних народів України (ст. 8) [8].

Низку важливих положень щодо реалізації Європейської хартії регіональних або міноритарних мов містить також Закон України «Про повну загальну середню освіту» 2020 р. Згідно з ним мовою освітнього процесу є українська, а особи, які належать до корінних народів або національних меншин, мають право вивчати мову відповідного корінного народу або національної меншини в закладах загальної середньої освіти або через національні культурні товариства; представники корінних народів мають право здобувати загальну середню освіту рідною мовою поряд з українською; представники національних меншин мають право здобувати початкову освіту рідною мовою поряд з українською; частка шкільних предметів державною мовою і мовою меншини залежить від того, чи є остання однією з офіційних мов ЄС; для всіх шкіл передбачається можливість викладання кількох предметів однією з мов ЄС; приватні середні освітні заклади мають право вибору мови навчального процесу, але повинні забезпечити опанування учнями українською відповідно до державного стандарту (ст. 5) [9].

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d35e0>
2. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин 1992 р.» № 1350-XIV від 24 грудня 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-14#Text>
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.» (справа про ратифікацію Хартії про мови, 1992 р.) № 9-рп/2000 від 12 липня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-00#Text>
4. Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» № 802-IV від 15 травня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/802-15#Text>

5. Концепція державної мовної політики. Затверджена Указом Президента України № 161/210 від 15 лютого 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010#Text>
6. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» № 2704-VIII від 25 квітня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
7. Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» № 2827-IX від 13 грудня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2827-20>
8. Закон України «Про корінні народи України» № 1616-IX від 1 липня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text>
9. Закон України «Про повну загальну середню освіту» № 463-IX від 16 січня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/463-20>

Ключові слова: етнонаціональна політика, мовна політика, регіональні або міноритарні мови, нетериторіальні мови, національні меншини.

Key words: ethno-national policy, language policy, regional or minority languages, non-territorial languages, national minorities.

МАМОНТОВА ЕЛЛА ВІКТОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри політичних теорій, доктор політичних наук, професор*

ПЕЛЄВІН ЄВГЕН ЮРІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська політехніка»,
старший викладач кафедри філософії, історії та політології,
кандидат історичних наук*

ФАЗИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Сучасна політична теорія визначає політику як ієрархічну систему, основними компонентами якої виступають політична організація суспільства, політична свідомість та політичний процес. Останній може бути наділений різним змістом, в залежності від обраного підходу до визначення політики як феномена суспільного буття: субстанційного, нормативного, соціологічного, інституційного тощо. Втім у загальному вигляді поняття політичного процесу зводиться до характеристики політичної взаємодії суб'єктів і носіїв влади та їх політичної діяльності. Звідси політичний процес зручно визначати як форму функціонування політичної системи.

Якщо екстраполювати структуру фізичної моделі реальності «простір-час» на реальність політичну, то політична система – це простір в якому відбувається політика, а політичний процес – її часовий вимір. В цьому випадку політичний процес відображує зміну взаємодії політичних суб'єктів з плином часу, яка в кінцевому рахунку призводить до зміни положення політичної влади в просторі

Ужитчак Анастасія Юрїївна Причини та умови виникнення злочинності серед неповнолітніх у післявоєнній Україні (40–60 рр. ХХ ст.)	140
Саранчук Олександра Валерїївна Правове регулювання участі населення півдня України у волосному судочинстві (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.)	143
Войцехівська Дарина Юрїївна Адміністративно-правові умови розвитку конфесійної освіти кримськотатарського та караїмського населення півдня України у ХVІІІ – початку ХІХ ст.	146

СЕКЦІЯ 4 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Кормич Людмила Іванівна Безпечковий аспект державної інформаційної політики: виклики і загрози для України	151
Вітман Костянтин Миколайович Законодавство України щодо реалізації Європейської хартії регіональних або міноритарних мов	154
Мамонтова Елла Вікторівна, Пелевін Євген Юрїйович	157
Фази реалізації політичного процесу: від теорії до практики	157
Каракуркчі Ганна Володимирівна, Козинець Іван Павлович Перспективні напрями розвитку сучасних українсько-польських відносин	161
Яковлев Денис Вікторович Європейський вибір середнього класу в Україні	163
Завгородня Юлія Володимирівна Кіберагресія в сучасних політичних процесах	166
Козьмініх Альона Віталїївна Особливості та ефективність діяльності органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану	168
Краснопольська Тетяна Миколаївна Ефективність використання ІКТ у системі публічного управління	170
Милосердна Ірина Михайлівна Регіональна безпека в системі міжнародної безпеки: теоретичний вимір дослідження	173
Пехник Алевтіна Валентинівна Допомога Україні від міжнародної спільноти в галузі освіти під час війни: регіональний та глобальний аспекти	175